

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์กรหรือหน่วยงานจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการบริหารเป็นสำคัญถ้าผู้บริหารเป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ คือ เป็นทั้งผู้บริหารและผู้นำในตัวบุคคลคนเดียวกัน เป็นที่คาดหมายได้ว่าหน่วยงานนั้นจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำในตนเองเป็นเพียงผู้บริหารเท่านั้น การบริหารในองค์กรนั้นจะประสบปัญหาในการบริหารคน ซึ่งจะเชื่อมโยงให้เกิดปัญหาในด้านการบริหารอื่น อันจะส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวขององค์กร (สมาน กอแก้วทองดี 2536 : 32-33)

ภาวะผู้นำและแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของผู้บริหารเป็นอย่างมาก กล่าวกันว่า ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถเหนือคนอื่น และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มคนได้ ต้องมีเสน่ห์ มีบารมีและคุณธรรมอันเป็นตัวอย่างได้ รูปแบบการเป็นผู้นำยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารงาน และพฤติกรรมในการทำงานของผู้ร่วมงานอย่างมากด้วย ผู้บริหารที่มุ่งงานมากเกินไปอาจต้องใช้พลังเพื่อสร้างสัมพันธ์และสื่อความหมายมากไม่คุ้มกับผลงานที่ได้รับ (วิจิตร วรุตบางกูร 2525 : 81) ผู้นำเปรียบเสมือนหลักชัยในการดำเนินงาน ความสำเร็จความก้าวหน้าขององค์กรเป็นภารกิจที่ผู้นำจะต้องรับผิดชอบเพราะความสามารถของผู้นำและแบบของผู้นำ มีส่วนใกล้ชิดกับคุณภาพและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ตลอดจนใกล้ชิดกับผลผลิตนั้นๆ ด้วย (ถวัลย์ มาตรการเยี่ยม 2527 : 115) นักพฤติกรรมศาสตร์ที่ศึกษาแบบภาวะผู้นำหลายคนได้ยืนยันว่า แม้ผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของงาน มีการพัฒนาแนวคิดและความเชื่อออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากจะยึดแบบที่มุ่งคนมุ่งงานแล้ว ยังมีการเอาประสิทธิผลเข้ามาพิจารณาด้วย (สะอาด ศรีหาภาค 2535 : 2) ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพขององค์กร ขึ้นอยู่กับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพได้มากน้อยเพียงใด แบบผู้นำของผู้บริหารแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะส่วนตัวหรือความเชื่อถือ จากสาเหตุเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานแต่ละองค์กรแตกต่างกันไป (วัชรินทร์ นุชนาคา 2533 : 1)

โรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาในระดับปฏิบัติการที่สำคัญที่สุด เพราะผลการจัดการศึกษาจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานตามภารกิจหลักของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการเรียน

การสอนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นั่นคือให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณภาพทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และอนามัยที่ดี ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบงานทุกอย่างของสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารด้านวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป การประชาสัมพันธ์และการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตลอดจนการนิเทศแนะนำแก่ผู้ได้บังคับบัญชาและตัดสินใจปัญหาในระดับสูงของสถาบัน (พิชัย เสงี่ยมจิต 2541 : 1 ; อ้างอิงมาจากวิจิตร ศรีสะอ้าน 2536 : 372) นอกจากการปฏิบัติภารกิจดังกล่าวแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในฐานะหัวหน้าสถานศึกษาและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย (ทองอาน พาไทสง 2537 : 226-232) รวมทั้งมีลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติ คือ วางแผนปฏิบัติงาน กำหนดวิธีการดำเนินงาน ติดตามผลด้านวิชาการ รุรการ ปกครองและควบคุมกิจกรรมการเรียนการสอน ฝึกอบรม จัดทำทะเบียนและวัดผลการศึกษาให้เป็นไปตามหลักสูตรจัดทำสื่อการสอน จัดบริการแนะแนว ห้องสมุดให้ใช้ได้ ในโรงเรียน สามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างควบคุมดูแลอาคารสถานที่และงานด้านการเงิน พัสศุครุภัณฑ์ให้เป็นไปตามระเบียบ มอบหมายงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้ได้บังคับบัญชา ให้คำปรึกษาแนะนำ นิเทศ บังคับบัญชา ครู นักเรียน เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่น จัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและวิสัยทัศน์อยู่ในระดับสูง ซึ่งแรมเซย์และคลาค (มารศรี สุธานี 2540 : 1-2 ; อ้างอิงมาจาก Ramsay and Clark 1990 : 1) กล่าวไว้ว่าไม่มีโรงเรียนใดสามารถสร้างสรรค์ให้เจริญก้าวหน้าได้หากปราศจากผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวนมากได้บริหารงานตามความรับผิดชอบ โดยปราศจากการเป็นผู้นำแต่ผู้บริหารทุกคนมีโอกาสนำได้ ถ้าสามารถเรียนรู้และปฏิบัติทักษะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถที่ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพจะแยกผู้บริหารที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นเลิศ

ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อหน่วยงาน ต่อผู้ได้บังคับบัญชาและต่อผลงานที่เป็นส่วนรวม เพราะผู้บริหารเป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติ และเป็นผู้ที่บ่งชี้ถึงความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีความสามารถคุณลักษณะ ความสามารถและแบบภาวะผู้นำ และเหมาะสมและถูกต้องตามทฤษฎีการบริหารแล้วจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงาน โดยได้ทั้งงานทั้งน้ำใจ การบริหารย่อมประสบความสำเร็จ การเป็นนักบริหารไม่ว่าระดับใดต้องตระหนักถึงหลักการหนึ่งว่า ผู้นำที่แท้จริงต้องมีวิสัยทัศน์ มีทัศนะกว้างไกลและสามารถทำให้ผู้ร่วมงานยอมรับและยินดีปฏิบัติตาม นักบริหารระดับสูงจะต้องเป็นผู้นำที่มีปรัชญาและหลักการสำคัญในการปฏิบัติงานให้สำเร็จซึ่งจะต้องสามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติให้ได้ (สิปปนนท์ เกตุทัต 2537 : 3-4)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าโรงเรียนจะมีประสิทธิผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะหรือแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ พฤติกรรมผู้นำที่แสดงออกหรือปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของครู ถ้าครูมีขวัญกำลังใจในการทำงานดีย่อมส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนด้วย ถ้าคุณภาพนักเรียนดีย่อมหมายถึงโรงเรียนนั้นมีคุณภาพไปด้วย ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ว่ามีแบบภาวะผู้นำแบบใด ผู้บริหารที่มีมาตรฐานวิทยฐานะและประสบการณ์ต่างกันปฏิบัติแบบภาวะผู้นำต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีมาตรฐานวิทยฐานะต่างกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนต่างกัน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีมาตรฐานวิทยฐานะต่างกันปฏิบัติแบบภาวะผู้นำแตกต่างกัน
2. ผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนต่างกันปฏิบัติแบบภาวะผู้นำแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำตามทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมองค์การตามแนวคิดเกทเชลส์และภูเขาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่ปฏิบัติราชการในปีการศึกษา 2549 จำนวน 247 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ปีการศึกษา 2549 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง สำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (มิลิวีย์ สมศักดิ์ 2548 : 109 ; อ้างอิงมาจาก KrcJcic & Morgan 1970 : 608) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 182 คนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบ แบ่งชั้นภูมิตามมาตรฐาน วิทยฐานะ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ มาตรฐานวิทยฐานะชำนาญการ และชำนาญการพิเศษ ประสิทธิภาพในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนต่ำกว่า 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนตามทฤษฎีพฤติกรรมทาง สังคมขององค์การตามแนวคิดของ เกทเชลล์ และกูบา ซึ่งโรเบิร์ต พี.เมอร์เซอร์ ได้นำมาจำแนกแบบ ภาวะผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ

- 1) ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก (Nomothetic Leaderships)
- 2) ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก (Ideographic Leaderships)
- 3) ผู้นำที่ยึดการสานประโยชน์เป็นหลัก (Transactional Leaderships)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แบบภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้นำที่แสดงต่อบุคลากรใน โรงเรียนเพื่อให้การดำเนินงาน ต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก หมายถึง ผู้นำที่เน้นความสำคัญของสถาบันมากกว่าบุคคล จะใช้ระเบียบข้อบังคับของสถาบันเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ให้บุคลากรมีบทบาทตามที่ สถาบันกำหนด

3. ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก หมายถึง ผู้นำที่อาศัยความลึกลับเห็น การตัดสินใจของตนเอง และผู้ร่วมงานเป็นแนวทางในการตัดสินใจ โดยพิจารณาบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นรายๆ ไป ไม่ว่าจะ ปฏิบัติงานอะไรก็มักจะคำนึงถึงความเหมาะสม ความต้องการ ความจำเป็นความเดือดร้อนของ

บุคคลที่เกี่ยวข้องก่อนสิ่งอื่นใด มีความเข้าใจผู้ได้บังคับบัญชา มีความสัมพันธ์อันดีกับบุคลากรในหน่วยงาน เน้นความสำคัญของบุคลากรผู้ร่วมงานอย่างแน่นแฟ้น และพยายามให้บุคลากรทำงานกันอย่างมีความสุขเป็นประการสำคัญ ใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ปกครองแบบกระจายอำนาจ

4. ผู้นำที่ยึดการประสานประโยชน์เป็นหลัก หมายถึง ผู้นำที่ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถาบันและประโยชน์ของบุคคลทั้งสองอย่างไปพร้อมๆ กัน เป็นผู้นำที่รู้จักการประนีประนอมทุกเรื่อง ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้นำซึ่งเป็นผู้นำประสานประโยชน์จะเห็นความสำคัญของการบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญแก่ครูผู้ร่วมงานด้วย

5. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งรับเงินเดือน และเงินวิทยฐานะจากทางราชการมีหน้าที่เป็นผู้บริหารสูงสุดในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนในโรงเรียน

6. ผู้อำนวยการชำนาญการ หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน รับเงินเดือนในอันดับ ค.ศ. 2 และมีเงินวิทยฐานะเดือนละ 3,500 บาท

7. ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน รับเงินเดือนในอันดับ ค.ศ. 3 และมีเงินวิทยฐานะเดือนละ 5,600 บาท

8. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 หมายถึง หน่วยงานของทางราชการ มีฐานะเทียบเท่าระดับกอง ซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอปากพนังตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบระดับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่ครอบคลุม 3 ด้าน คือ ผู้นำที่ยึดสถาบันเป็นหลัก ผู้นำที่ยึดบุคคลเป็นหลัก และผู้นำที่ยึดการสานประโยชน์เป็นหลัก

2. นำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาปรับปรุงแบบภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

3. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการสรรหา คัดเลือกและแต่งตั้งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3